

ISSN 2518-1467 (Online),
ISSN 1991-3494 (Print)

SCIENTIFIC JOURNAL OF PEDAGOGY AND ECONOMICS

PUBLISHED SINCE 1944

4 (416)

JULY – AUGUST 2025

ALMATY, 2025

EDITOR-IN-CHIEF:

ABYLKASSIMOVA Alma Yesimbekovna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Academician of NAS RK, Director of the Center for the Development of Pedagogical Education, Head of the Department of Methods of Teaching Mathematics, Physics and Computer Science at Abai KazNPU (Almaty, Kazakhstan), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57191275199>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/2076124>.

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

SEMBIEVA Lyazzat Myktybekovna, Doctor of Economics, Professor of the Eurasian National University (Astana, Kazakhstan), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57194226348>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/38875302>.

EDITORIAL BOARD:

RICHELLE Marynowski, PhD in Education, Professor, Faculty of Education, University of Lethbridge, (Alberta, Canada), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57070452800>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/16130920>.

SHISHOV Sergey Evgenievich, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Pedagogy and Psychology of Professional Education, Moscow State University of Technology and Management named after K. Razumovsky (Moscow, Russia), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57191518233>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/2443966>.

ABILDINA Saltanat Kuatovna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Pedagogy, Karaganda University named after E.A. Buketov (Karaganda, Kazakhstan), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56128026400>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/4131549>.

RYZHAKOV Mikhail Viktorovich, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Academician of the Russian Academy of Education, Editor-in-Chief of the journal “Standards and Monitoring in Education” (Moscow, Russia), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=6602245542>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/13675462>.

BULATBAEVA Kulzhanat Nurymzhanovna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Chief Researcher of the National Academy of Education named after Y. Altynsarin (Astana, Kazakhstan), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57202195074>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/40173122>.

PETR Hájek, PhD, Unicorn University, Associate Professor, Department of Finance, (Czech Republic), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=35726855800>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/672404>.

JUMAN Jappar, Doctor of Economics, Professor, Honorary Academician of NAS RK, Honored Worker of Kazakhstan, Director of the Center for International Applied Research Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan) <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=59238481900>; <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56658765400>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/60977874>.

LUKYANENKO Irina Grigorievna, Doctor of Economics, Professor, Head of Department of the National University of Kyiv-Mohyla Academy (Kyiv, Ukraine), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57189348551>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/939510>.

YESIMZHANOVA Saira Rafihevna, Doctor of Economics, Professor of the University of International Business (Almaty, Kazakhstan), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56499485500>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/45951098>.

Scientific Journal of Pedagogy and Economics

ISSN 2518-1467 (Online),

ISSN 1991-3494 (Print).

Owner: «Central Asian Academic Research Center» LLP (Almaty).

The certificate of registration of a periodical printed publication in the Committee of information of the Ministry of Information and Communications of the Republic of Kazakhstan **No. 3620-Ж**, issued on 05.06.2025

Thematic focus: *«publication of the results of new achievements in the field of fundamental sciences»*

Periodicity: 6 times a year.

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/>

© «Central Asian Academic Research Center» LLP, 2025

БАС РЕДАКТОР:

ӘБІЛҚАСЫМОВА Алма Есімбекқызы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Педагогикалық білім беруді дамыту орталығының директоры, Абай атындағы ҚазҰПУ математика, физика және информатиканы оқыту әдістемесі кафедрасының меңгерушісі (Алматы, Қазақстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57191275199>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/2076124>.

БАС РЕДАКТОРДЫҢ ОРЫНБАСАРЫ:

СЕМБИЕВА Ләззат Мықтыбекқызы, экономика ғылымдарының докторы, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры (Астана, Қазақстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57194226348>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/38875302>.

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ:

РИШЕЛЬ Мариновски, білім беру саласындағы PhD, Летбридж университеті педагогика факультетінің профессоры, (Альберта, Канада), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57070452800>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/16130920>.

ШИШОВ Сергей Евгеньевич, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, К.Разумовский атындағы Мәскеу мемлекеттік технологиялар және басқару университетінің кәсіби білім беру педагогикасы және психологиясы кафедрасының меңгерушісі (Мәскеу, Ресей), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57191518233>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/2443966>.

ӘБІЛДИНА Салтанат Қуатқызы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды университетінің педагогика кафедрасының меңгерушісі (Қарағанды, Қазақстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56128026400>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/4131549>.

РЫЖАКОВ Михаил Викторович, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Ресей білім академиясының академигі, «Білім берудегі стандарттар мен мониторинг» журналының бас редакторы (Мәскеу, Ресей), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=6602245542>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/13675462>.

БОЛАТБАЕВА Күлжанат Нұрымжанқызы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының бас ғылыми қызметкері (Астана, Қазақстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57202195074>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/40173122>.

ПЕТР Хайек, PhD, Юникорн университеті, Қаржы департаментінің қауымдастырылған профессоры (Чех Республикасы), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=35726855800>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/672404>.

ЖҰМАН Жаппар, экономика ғылымдарының докторы, профессор, Қазақстанның Еңбек сіңірген қайраткері, ҚР ҰҒА құрметті академигі, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің Халықаралық қолданбалы зерттеулер орталығының директоры (Алматы, Қазақстан). <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=59238481900>; <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56658765400>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/60977874>.

ЛУКЪЯНЕНКО Ирина Григорьевна, экономика ғылымдарының докторы, профессор, «Киево-Могилянская академия» ұлттық университеті кафедрасының меңгерушісі (Киев, Украина), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57189348551>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/939510>.

ЕСІМЖАНОВА Сайра Рафихқызы, экономика ғылымдарының докторы, Халықаралық бизнес университетінің профессоры (Алматы, Қазақстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56499485500>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/45951098>.

Scientific Journal of Pedagogy and Economics

ISSN 2518-1467 (Online),

ISSN 1991-3494 (Print).

Меншіктенуші: «Орталық Азия академиялық ғылыми орталығы» ЖШС (Алматы қ.).

Қазақстан Республикасының Ақпарат және коммуникациялар министрлігінің Ақпарат комитетінде 05.06.2025 ж. берілген № 3620-Ж мерзімдік басылым тіркеуіне қойылу туралы куәлік.

Такырыптық бағыты: *«іргелі ғылым салалары бойынша жаңа жетістіктердің нәтижелерін жариялау»*

Мерзімділігі: жылына 6 рет.

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/>

© «Орталық Азия академиялық ғылыми орталығы» ЖШС, 2025

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

АБЫЛКАСЫМОВА Алма Есимбековна, доктор педагогических наук, профессор, академик НАН РК, директор Центра развития педагогического образования, заведующая кафедрой методики преподавания математики, физики и информатики КазНПУ им. Абая (Алматы, Казахстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57191275199>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/2076124>.

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА:

СЕМБИЕВА Ляззат Мыктыбековна, доктор экономических наук, профессор Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева (Астана, Казахстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57194226348>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/38875302>.

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

РИШЕЛЬ Мариновски, PhD в области образования, профессор факультета педагогики Летбриджского университета, (Альберта, Канада), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57070452800>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/16130920>.

ШИШОВ Сергей Евгеньевич, доктор педагогических наук, профессор, заведующий кафедрой педагогики и психологии профессионального образования Московского государственного университета технологий и управления имени К. Разумовского (Москва, Россия), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57191518233>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/2443966>.

АБИЛЬДИНА Салтанат Куатовна, доктор педагогических наук, профессор, заведующая кафедрой педагогики Карагандинского университета имени Е.А. Букетова (Караганда, Казахстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56128026400>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/4131549>.

РЫЖАКОВ Михаил Викторович, доктор педагогических наук, профессор, академик Российской академии образования, главный редактор журнала «Стандарты и мониторинг в образовании» (Москва, Россия), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=6602245542>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/13675462>.

БУЛАТБАЕВА Кулжанат Нурымжановна, доктор педагогических наук, профессор, главный научный сотрудник Национальной академии образования имени Ы. Алтынсарина (Астана, Казахстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57202195074>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/40173122>.

ПЕТР Хайек, PhD, университет Юникорн, ассоциированный профессор Департамента финансов, (Чешская Республика), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=35726855800>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/672404>.

ЖУМАН Жаппар, доктор экономических наук, профессор, заслуженный деятель Казахстана, почетный академик НАН РК, директор Центра Международных прикладных исследований Казахского национального университета им. аль-Фараби (Алматы, Казахстан) <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=59238481900>; <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56658765400>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/60977874>.

ЛУКЬЯНЕНКО Ирина Григорьевна, доктор экономических наук, профессор, заведующая кафедрой Национального университета «Киево-Могилянская академия» (Киев, Украина), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57189348551>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/939510>.

ЕСИМЖАНОВА Сайра Рафихевна, доктор экономических наук, профессор Университета международного бизнеса (Алматы, Казахстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56499485500>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/45951098>.

Scientific Journal of Pedagogy and Economics

ISSN 2518-1467 (Online),

ISSN 1991-3494 (Print).

Собственник: ТОО «Центрально-азиатский академический научный центр» (г. Алматы).

Свидетельство о постановке на учет периодического печатного издания в Комитете информации Министерства информации и коммуникаций и Республики Казахстан № 3620-Ж, выданное 05.06.2025 г.

Тематическая направленность: «публикация результатов новых достижений в области фундаментальных наук».

Периодичность: 6 раз в год.

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/>

© ТОО «Центрально-азиатский академический научный центр», 2025

CONTENTS

PEDAGOGY

G.M. Abdimanapova, S.E. Aldeshov, L.K. Zhaydakbayeva Analysis of Python programming lessons for high school students.....	14
B.A. Aidarova, A.S. Amirova Opportunities for the development of professional success of future primary school teachers in the context of dual education.....	26
A. Amirbekuly, R.I. Kadirbayeva, K.U. Nyshanbayeva Improving the training of future mathematics teachers based on constructive learning to compose and solve open problems.....	43
S.B. Dyussebaeva, U.K. Orynbayeva, S.S. Zhakipbekova Structural features of forming foreign communicative competence in primary school students.....	61
B. Yermakhanov, T. Daniarov, T. Apendiyev Formation of a healthy lifestyle in students: experimental study and research Results.....	80
G.K. Yeshmurat, L.S. Kainbayeva Examining math anxiety in secondary education: influence of demographics, educational context, and instructional support.....	99
N.B. Imankul, A.B. Ibashova, M.Zh. Koshkinbayeva The role of artificial intelligence in education in the training of future computer science teachers.....	114
A.A. Issatayeva, A.M. Nurbayeva, Serkan Kosar Blended learning technologies in the development of oral and written speech of primary school students.....	131
L.B. Kabylbekova, B.S. Abdimanapov, D.D. Baidaliyev Pedagogical aspects of teaching natural hazards in school geography course.....	150
N. Karelkhan, A.M. Yessengaliyev Analyzing the use of sign language recognition technologies in inclusive learning environment.....	164
A.S. Karmanova, N.K. Akhmetov, G.M. Madybekova Applying gamification in the digital transformation of chemistry education.....	177

G.Zh. Matzhanova, A.Z. Kairzhanova

Teaching languages at secondary school through Lesson study.....194

A.B. Medeshova

Digitalization and open educational space: new opportunities
for Part-time learning model.....209

M.S. Orazalina, A.Zh. Turikpenova, A.V. Sazhyna

Linguistic and cultural aspect of contrastive vocabulary work in the process
of teaching a foreign language.....227

F.S. Orazbayeva

Neurolinguistic methods contributing to the development of communicative
Skills.....245

G. Pilten, A. Kuralbayeva, I. Sönmez

Global use of the Denver II: validity, reliability, and cultural adaptation.....261

E. Satov, M. Kozha, E. Konuralp

Basic sources and methodology of medieval Turkish-Muslim sources.....274

M.E. Toiganbekova, G.A. Kazhigaliyeva

Linguoculturological competence: analysis of educational texts.....293

D. Toktaruly

Developing time management skills of adolescents with mild intellectual
disabilities within the subject of «Vocational training».....307

K.Zh. Uteyeva, G.K. Kassymova, A.K. Sadibekov

Overview on shaping national identity through education in the digital era.....323

ECONOMICS

A.T. Abubakirova, R.M. Tazhibayeva, S.A. Kaltayeva

Development of space tourism and future prospects.....341

A.S. Bekbolsynova, L.M. Sembiyeva, Z.R. Bashu

Implementing strategic goals for business integrity through digital
tax administration.....354

A.B. Bersimbayeva, Y.R. Bersimbayev, A.B. Maidyrova

Evaluating ESG implementation in Kazakhstan's leading universities372

M. Zhamkeyeva, T. Diba, A.K. Abzhatova

Transformation of financing mechanisms for small and medium-sized enterprises in the agricultural sector of Kazakhstan.....384

J. Juman, M.A. Yezhebekov, A.A. Cheirkhanova

ESG principles in quality and profitability management of construction companies of Kazakhstan.....401

A.Zh. Ismailova, A.A. Burtebayeva, Kh. Bektemir

Developing a new public audit paradigm in the age of technological change.....417

A. Kabybay, A. Oralova, C. Cheslovas

State audit approaches to assessing the effectiveness of environmental expenditures in Kazakhstan.....429

A.S. Karbozova, A.K. Bekhozhaeva, M.Sh. Kushenova

Introduction of digital technologies in agricultural management.....442

A. Kuanaliyev, O. Slinkova

Digitalization of public administration in world practice and on the example of the Republic of Kazakhstan.....459

G. Lukhmanova, N. Sartanova, K. Baisholanova

Financial literacy as a key mechanism of fraud avoidance.....477

B.O. Mukanov, G.M. Mukhamedieva, Z.B. Akhmetova, A.N. Lambekova

Gambling market analysis in Kazakhstan.....494

G.A. Rakhymzhanova, N.N. Zhanakova

Household expenditure structure in Kazakhstan: a quantitative assessment.....517

Z.T. Satpayeva, N.M. Akimova, D.M. Kangalakova

The impact of women's scientific activities on Kazakhstan's economic and innovative development.....529

Ye.S. Tursyn, A. Khoich

Development of a methodology for evaluating the effectiveness of investments in agribusiness based on the analysis of the agricultural potential of the East Kazakhstan region.....542

N.M. Sherimova, L.M. Davidenko, A.A. Titkov

Platform ecologization and promotion of ecological branding of industrial complex of Pavlodar region.....566

МАЗМҰНЫ

ПЕДАГОГИКА

Г.М. Абдиманапова, С.Е. Алдешов, Л.К. Жайдакбаева

Жоғары сынып оқушылары үшін Python бағдарламалау сабақтарының үрдістерін талдау.....14

Б.А. Айдарова, А.С. Амирова

Дуальді білім беру жағдайында болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің кәсіби табыстылығын дамытудың мүмкіндіктері.....26

А. Әмірбекұлы, Р.И. Кадирбаева, К.У. Нышанбаева

Ашық есептерді құрастыру мен шешуге конструктивті оқыту негізінде болашақ математик-мұғалімдерді даярлауды жетілдіру.....43

С.Б. Дюсебаева, Ұ.Қ. Орынбаева, С.С. Жакипбекова

Оқыту үдерісінде бастауыш сынып оқушыларының шеттілдік коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастырудың құрылымдық ерекшеліктері.....61

Б.Ө. Ермаханов, Т.Ә. Данияров, Т.А. Апендиев

Студенттердің салауатты өмір салтын қалыптастыру: эксперименттік зерттеу және ғылыми нәтижелер.....80

Г.Қ. Ешмұрат, Л.С. Каинбаева

Орта білім беру жүйесінде математикалық мазасыздықты зерттеу: демографиялық факторлардың, білім беру ортасының және оқу барысындағы қолдаудың ықпалы.....99

Н.Б. Иманқұл, А.Б. Ибашова, М.Ж. Кошкинбаева

Болашақ информатика мұғалімдерін даярлауда жасанды интеллектінің білім берудегі рөлі.....114

А.А. Исатаева, А.М. Нұрбаева, Серкан Кошар

Бастауыш сынып оқушыларының ауызша және жазбаша тілін дамытудағы аралас оқыту технологиялары.....131

Л.Б. Қабылбекова, Б.Ш. Абдиманов, Д.Д. Байдалиев

Мектеп географиясында табиғи қауіптерді оқытудың педагогикалық аспектілері.....150

Н. Карелхан, Ә.М. Есенғалиев

Ымдау тілін тану технологияларын инклюзивті оқу ортасында қолдануды талдау.....164

Ә.С. Қарманова, Н.К. Ахметов, Г.М. Мадыбекова

Химияны оқыту процесін цифрландыруда геймификацияны қолдану.....177

Г.Ж. Матжанова, А.З. Кайржанова

Lesson study арқылы мектепте тілдерді оқыту тәжірибесі.....194

А.Б. Медешова

Цифрландыру және ашық білім беру кеңістігі: Part-time оқу моделі үшін жаңа мүмкіндіктер.....209

М.С. Оразалина, А.Ж. Турикпенова, А.В. Сажина

Шет тілін оқыту процесіндегі қарама-қарсы лексикалық жұмыстың лингвистикалық және мәдени аспектісі.....227

Ф.Ш. Оразбаева

Коммуникативтік дағдыны дамытуға ықпал ететін нейролингвистикалық тәсілдер.....245

Г. Пилтен, А. Куралбаева, И. Сонмез

Денвер II тесті: жаһандық қолданылуы, дұрыстығы, сенімділігі және мәдени бейімделуі.....261

Е. Сатов, М. Қожа, Ержиласун Конуралып

Ортағасырлық түркі-мұсылман деректерінің деректанулық және методологиясы негіздері.....274

М.Е. Тойганбекова, Г.А. Кажигалиева

Тілдік-мәдени құзыреттілік: оқу мәтіндерін талдау.....293

Д. Тоқтарұлы

«Кәсіби еңбек» пәні аясында зияты жеңіл зақымдалған жеткіншектердің тайм-менеджменттік дағдыларын дамыту.....307

К.Ж. Утеева, Г.К. Касимова, Сәдібеков

Цифрлық дәуірде білім беру арқылы ұлттық сананы қалыптастыруға шолу.....323

ЭКОНОМИКА**А.Т. Абубакирова, Р.М. Тажибаева, С.А. Қалтаева**

Ғарыштық туризмнің дамуы және болашақ перспективалар.....341

А.С. Бекболсынова, Л.М. Сембиева, З.Р. Башу

Салық әкімшілігін цифрландыру арқылы бизнестегі адалдықты дамыту стратегиялық мақсаттарын іске асыру.....354

А.Б. Берсимбаева, Е.Р. Берсимбаев, А.Б. Майдырова

Қазақстанның жетекші университеттеріне ESG қағидаттарын енгізуді бағалау.....372

М. Жамкеева, Т. Дибә, А.К. Абжәтова

Қазақстан ауыл шаруашылығындағы шағын және орта бизнесті
қаржыландыру механизмдерінің трансформациясы.....384

Ж. Жұман, М.А. Ежбеков, А.А. Чейрханова

Қазақстанның құрылыс компанияларының сапасы мен рентабельділігін
басқарудағы ESG-қағидаттар.....401

Ә.Ж. Исмаилова, А.А. Буртебаева, Х. Бектемир

Технологиялық қайта құру жағдайында мемлекеттік аудиттің жаңа
парадигмасын әзірлеу қажеттілігі.....417

А. Қабдыбай, А. Оралова, С. Cheslovas

Қазақстандағы табиғатты қорғау шығындарының тиімділігін бағалаудағы
мемлекеттік аудиттің қолданылатын тәсілдері.....429

А.С. Карбозова, А.Қ. Бекхожаева, М.Ш. Кушенова

Ауыл шаруашылығын басқаруда цифрлық технологияларды енгізу.....442

А. Қуаналиев, О. Слинкова

Әлемдік тәжірибеде және Қазақстан Республикасының мысалында
мемлекеттік басқаруды цифрландыру.....459

Г. Лухманова, Н. Сарганова, К. Байшоланова

Қаржылық сауаттылық негізгі механизм ретінде алаяқтықтан аулақ болу.....477

Б.О. Мұқанов, Г.М. Мұхамедиева, З.Б. Ахметова, А.Н. Ламбекова

Қазақстанның құмар ойындар нарығын талдау.....494

Г.А. Рахимжанова, Н.Н. Жанакөва

Қазақстандағы үй шаруашылықтары шығындарының құрылымы:
сандық бағалау.....517

З.Т. Сәтпаева, Н.М. Акімова, Д.М. Кангалакова

Қазақстанның экономикалық және инновациялық дамуына әйелдердің
ғылыми қызметінің әсері.....529

Е.С. Тұрсын, А. Хойч

Шығыс Қазақстан облысының ауыл шаруашылығы әлеуетін талдау негізінде
агробизнеске салымдардың тиімділігін бағалау әдістемесін әзірлеу.....542

Н.М. Шеримова, Л.М. Давиденко, А.А. Титков

Павлодар өңірінің өнеркәсіптік кешенінің экологиялық брендингін
платформалық экологияландыру және ілгерілету.....566

СОДЕРЖАНИЕ

ПЕДАГОГИКА

Г.М. Абдимананова, С.Е. Алдешов, Л.К. Жайдакбаева

Анализ эффективности уроков программирования на Python для учащихся старших классов.....14

Б.А. Айдарова, А.С. Амирова

Возможности развития профессиональной успешности будущих учителей начальных классов в условиях дуального образования.....26

А. Амирбекулы, Р.И. Кадирбаева, К.У. Нышанбаева

Совершенствование подготовки будущих учителей-математиков на основе конструктивного обучения составлению и решению открытых задач.....43

С.Б. Дюсебаева, У.К. Орынбаева, С.С. Жакипбекова

Структурные особенности формирования иноязычной коммуникативной компетенции младших школьников в процессе обучения.....61

Б.О. Ермаханов, Т.А. Данияров, Т.А. Апендиев

Формирование здорового образа жизни у студентов: экспериментальная работа и результаты исследования.....80

Г.К. Ешмурат, Л.С. Каинбаева

Изучение математической тревожности в средней школе: влияние демографических факторов, образовательного контекста и поддержки в обучении.....99

Н.Б. Иманкул, А.Б. Ибашова, М.Ж. Кошкинбаева

Роль искусственного интеллекта в образовании при подготовке будущих учителей информатики.....114

А.А. Исатаева, А.М. Нурбаева, Серкан Кошар

Технологии смешанного обучения в развитии устной и письменной речи учащихся начальных классов.....131

Л.Б. Кабылбекова, Б.Ш. Абдимананов, Д.Д. Байдалиев

Педагогические аспекты обучения природным опасностям в школьной географии.....150

Н. Карелхан, А.М. Есенгалиев

Анализ использования технологий распознавания языка жестов в инклюзивной образовательной среде.....164

А.С. Карманова, Н.К. Ахметов, Г.М. Мадыбекова

Использование геймификации в цифровизации обучения химии.....177

Г.Ж. Матжанова, А.З. Кайржанова

Опыт преподавания языков в школе с использованием Lesson study.....194

А.Б. Медешова

Цифровизация и открытое образовательное пространство: новые возможности для модели Part-time обучения.....209

М.С. Оразалина, А.Ж. Турикпенова, А.В. Сажина

Лингвострановедческий аспект контрастивной словарной работы в процессе преподавания иностранного языка.....227

Ф.Ш. Оразбаева

Коммуникативные навыки и нейролингвистические методы, способствующие их развитию.....245

Г. Пилтен, А. Куралбаева, И. Сонмез

Применение теста Денвер II: валидность, надежность и культурная адаптация.....261

Е. Сатов, М. Кожа, Ержиласун Конуральп

Основы источниковедения и методологии средневековых тюрко-мусульманских источников.....274

М.Е. Тойганбекова, Г.А. Кажигалиева

Лингвокультурологическая компетенция: анализ учебных текстов.....293

Д. Токтарулы

Развитие тайм-менеджмент навыков у подростков с лёгкими интеллектуальными нарушениями в рамках предмета «Профессиональный труд».....307

К.Ж. Утеева, Г.К. Касымова, А.К. Садибеков

Обзор формирования национальной идентичности посредством образования в цифровую эпоху.....323

ЭКОНОМИКА

А.Т. Абубакирова, Р.М. Тажибаева, С.А. Калтаева

Развитие космического туризма и перспективы на будущее.....341

А.С. Бекболсынова, Л.М. Сембиева, З.Р. Башу

Реализация стратегических целей развития добросовестности в бизнесе через цифровизацию налогового администрирования.....354

А.Б. Берсимбаева, Е.Р. Берсимбаев, А.Б. Майдырова

Оценка внедрения принципов Esg в ведущих университетах Казахстана.....372

М. Жамкеева, Т. Дибя, А.К. Абжатова

Трансформация механизмов финансирования малого и среднего бизнеса
в сельском хозяйстве Казахстана.....384

Ж. Жуман, М.А. Ежебеков, А.А. Чейрханова

ESG-принципы в управлении качеством и рентабельностью строительных
компаний Казахстана.....401

А.Ж. Исмаилова, А.А. Буртебаева, Х. Бектемир

Необходимость разработки новой парадигмы государственного аудита
в условиях технологических преобразований.....417

А. Кабдыбай, А. Оралова, С. Cheslovas

Подходы государственного аудита к оценке эффективности
природоохранных расходов в Казахстане.....429

А.С. Карбозова, А.К. Бекхожаева, М.Ш. Кушенова

Внедрение цифровых технологий в управлении сельским хозяйством.....442

А. А. Куаналиев, О. Слинкова

Цифровизация государственного управления в мировой практике
и на примере Республики Казахстан.....459

Г. Лухманова, Н. Сарганова, К. Байшоланова

Финансовая грамотность как ключевой механизм избежания
мошенничества.....477

Б.О. Муканов, Г.М. Мухамедиева, З.Б. Ахметова, А.Н. Ламбекова

Анализ рынка азартных игр Казахстана.....494

Г.А. Рахимжанова, Н.Н. Жанакова

Структура расходов домохозяйств Казахстана: количественная оценка.....517

З.Т. Сатпаева, Н.М. Акимова, Д.М. Кангалакова

Влияние научной деятельности женщин на экономическое и инновационное
развитие Казахстана.....529

Е.С. Турсын, А. Хойч

Разработка методики оценки эффективности вложений в агробизнес на
основе анализа сельскохозяйственного потенциала Восточно-Казахстанской
области.....542

Н.М. Шеримова, Л.М. Давиденко, А.А. Титков

Платформенная экологизация и продвижение экологического брендинга
промышленного комплекса Павлодарского региона.....566

SCIENTIFIC JOURNAL OF PEDAGOGY AND ECONOMICS

ISSN 1991-3494

Volume 4.

Number 416 (2025), 245–260

<https://doi.org/10.32014/2025.2518-1467.999>

УДК 37.091

F. Sh. Orazbayeva, 2025.

Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan.

E-mail: f_orazbaeva@mail.ru

**NEUROLINGUISTIC METHODS CONTRIBUTING TO THE
DEVELOPMENT OF COMMUNICATIVE SKILLS**

Orazbayeva Fauziya Shamsikyzy — Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan,
E-mail: f_orazbaeva@mail.ru, ORCID: 0000-0002-4947-1933.

Abstract. This article addresses the development of learners' speaking skills through the application of neurolinguistic methods. The article discusses the development of students' speech skills using neurolinguistic methods. One of the main objectives of this area is to awaken the student's internal motivation to speak, ensuring his/her participation in language activities of his/her own free will. The theoretical and practical validity of the article is confirmed by the data of pedagogical observation, reflective feedback from students, descriptive notes from the teacher and analytical analysis of speech activity. The development of speech skills based on communicative competencies involves the implementation of new technologies. In this context, the use of innovative methods aimed at developing speech activity in neurolinguistic approaches is especially relevant. The purpose of the article is to determine the types of neurolinguistic methods aimed at developing students' speech skills, experimentally describing their features, and analyzing the system of improving communicative competencies through pedagogical control. Describe in detail the methods of using visual, situational, associative and intonation exercises in the classroom. The study used methods of pedagogical control, comprehensive description of verbal products, interpretation of students' speech patterns, and assessment of emotional and reflexive indicators. The use of neurolinguistic methods helps to increase motivation for oral communication, develop speech initiative, emotional freedom, flexibility of intonation, and lexical activity. The ability to freely express their thoughts, speak, and communicate enhances students' adaptation to the environment. Speech activity based on neurolinguistic methods also strengthens students' confidence and stimulates the development of creative thinking. The system of exercises in integration with communicative, cognitive, and neuro-

pedagogical approaches to teaching languages enhances the practical significance of the educational process, also helps to provide the student with the necessary life experience.

Keywords: neurolinguistic method, oral production, communicative competence, pedagogical observation, motivation, intonation

This research is being carried out within the framework of the program-targeted funding project of the Committee of Science of the Ministry of Science and Higher Education of the Republic of Kazakhstan titled “Socio-pedagogical paradigm of leveled state language education grounded in linguocommunication and neurolinguistics within international and national education” (BR28713427).

Ф.Ш. Оразбаева, 2025.

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,
Алматы, Қазақстан.

E-mail: f_orazbaeva@mail.ru

КОММУНИКАТИВТІК ДАҒДЫНЫ ДАМУҒА ЫҚПАЛ ЕТЕТІН НЕЙРОЛИНГВИСТИКАЛЫҚ ТӘСІЛДЕР

Оразбаева Фаузия Шәмсиқызы — ҚР ҰҒА академигі, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан,
E-mail: f_orazbaeva@mail.ru, ORCID: 0000-0002-4947-1933.

Аннотация. Мақалада тіл үйренушілердің сөйлеу дағдысын нейролингвистикалық тәсілдер арқылы дамыту мәселесі қарастырылады. Осы бағыттағы міндеттің бірі – оқушының *сөйлеуге деген ішкі мотивациясын ояту* және оның өз еркімен тілдік әрекетке араласуын қамтамасыз ету. Мақалада педагогикалық бақылау, оқушы рефлексиясы, мұғалімнің сипаттамалық жазбалары және сөйлесім әрекетінің сараптамалары теориялық және практикалық жағынан сөз болады. Коммуникативтік құзыреттілікке негізделген оқушының сөйлеу дағдысын дамыту жаңа технологияларды жүзеге асыруды талап етеді. Осы тұрғыдан келгенде, сөйлеу әрекетін меңгеруге бағытталған инновациялық әдістер, оның ішінде нейролингвистикалық тәсілдерді қолдану өзекті мәселелер қатарына жатады. Мақаланың мақсаты – *оқушылардың сөйлеу дағдысын дамытатын нейролингвистикалық тәсілдердің түрлерін анықтау. Олардың өзіндік ерекшеліктерін тәжірибе жүзінде сипаттай отырып, бұл тәсілдердің коммуникативтік құзыреттілікті арттырудағы басты белгілерін педагогикалық бақылау негізінде талдау. Сабақта визуалды, жағдаяттық, ассоциативті және интонациялық жаттығулар мен тапсырмаларды орындаудың жолдарын көрсету. Зерттеу барысында педагогикалық бақылау, вербалды өнімді жан-жақты сипаттау, оқушының сөйлеу үлгілерін интерпретациялау, сондай-ақ эмоциялық-рефлексивтік көрсеткіштерді бағалау әдіс-тәсілдері қолданылды. Жұмыстың нәтижесі нейролингвистикалық тәсілдерді қолдану*

барысында оқушылардың сөйлеу дағдысын, қарым-қатынас мотивациясын, эмоциялық еркіндігін, интонациялық икемділігін және лексикалық белсенділігін арттыратын тілдік бірліктердің қызметінен көрінеді. Еркін пікірлесуге, әңгімелесуге, тілдесуге жетелейтін амалдар оқушының қоршаған ортаға бейімділігін арттырады. Нейролингвистикалық тәсілдерге негізделген сөйлесім әрекеті оқушылардың тұлғалық сенімділігін күшейтіп, креативтік ойлау қабілетін шыңдайды. Тілді оқытудың коммуникативтік, когнитивтік және нейропедагогикалық салаларын тоғыстыратын әр түрлі жаттығулар жүйесі оқу үдерісінің практикалық маңызын күшейтеді. Тіл үйренушіні өмірге қажет тәжірибе жинақтауға көмектеседі.

Түйін сөздер: нейролингвистикалық тәсіл, сөйлесім әрекеті, \речевая деятельность коммуникативтік құзыреттілік, педагогикалық бақылау, мотивация, интонация

ҚР ҒжЖБМ Ғылым комитетінің бағдарламалық-нысаналы қаржыландыру жобасы «Үздіксіз білім берудегі халықаралық және ұлттық стандарттарға сәйкес лингвокоммуникация мен нейролингвистика негізінде мемлекеттік тілді деңгейлік меңгерудің әлеуметтік-педагогикалық парадигмасы» (BR28713427) аясында жарияланды.

Ф.Ш. Оразбаева, 2025.

Казахский национальный педагогический университет имени Абая,

Алматы, Казахстан.

E-mail: f_orazbaeva@mail.ru

КОММУНИКАТИВНЫЕ НАВЫКИ И НЕЙРОЛИНГВИСТИЧЕСКИЕ МЕТОДЫ, СПОСОБСТВУЮЩИЕ ИХ РАЗВИТИЮ

Оразбаева Фаузия Шамсықызы — Академик НАН РК, доктор педагогических наук, профессор, Казахский национальный педагогический университет имени Абая, Алматы, Казахстан, E-mail: f_orazbaeva@mail.ru, ORCID: 0000-0002-4947-1933.

Аннотация. В статье рассматривается развитие речевых навыков учащихся с использованием нейролингвистических методов. Одной из основных задач данного направления является пробуждение внутренней мотивации учащегося говорить, обеспечивая его участие в языковой деятельности по собственному желанию. Теоретическая и практическая обоснованность в статье подтверждена данными педагогического наблюдения, рефлексивными отзывами учащихся, описательными заметками преподавателя и аналитическим разбором речевой активности. Развитие речевых навыков, основанных на коммуникативных компетенциях, предполагает реализацию новых технологий. В этом контексте особенно актуально применение инновационных методик, направленных на развитие речевой деятельности, в частности нейролингвистических подходов. Цель статьи – определить виды нейролингвистических методов, направленных

на развитие речевых навыков учащихся. Описывая экспериментальным методом их особенности, путем педагогического контроля проанализировать основные критерии данных инструментов в системе улучшения коммуникативных компетенций. Подробно расписать способы использования визуальных, ситуативных, ассоциативных и интонационных упражнений на уроках. В ходе исследования были использованы методы педагогического контроля, всестороннего описания вербальных продуктов, интерпретации речевых образцов учащихся, оценки эмоционально-рефлексивных показателей. Применение нейролингвистических методов способствует повышению мотивации к устной коммуникации, развитию речевой инициативы, эмоциональной раскованности, гибкости интонации и лексической активности. Возможность свободно излагать свою мысль, говорить, общаться усиливают адаптацию учеников к окружающей среде. Речевая деятельность, основанная на нейролингвистических методах, также укрепляет уверенность учащихся и стимулирует развитие креативного мышления. Система упражнений в интеграции с коммуникативными, когнитивными и нейро-педагогическими подходами в обучении языкам усиливает практическую значимость образовательного процесса, помогая обеспечить учащегося необходимым жизненным опытом.

Ключевые слова: нейролингвистический метод, речевая деятельность, коммуникативная компетентность, педагогическое наблюдение, мотивация, интонация

Данное исследование осуществляется в рамках программно-целевого финансирования Комитета науки Министерства науки и высшего образования Республики Казахстан по проекту «Социально-педагогическая парадигма уровневого обучения государственному языку на основе лингвокоммуникации и нейролингвистики в рамках международного и национального непрерывного образования» (BR28713427).

Кіріспе. Қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың пәндік үлгерімімен қатар, олардың *тұлғалық, коммуникативтік және әлеуметтік* дағдыларын дамыту басты стратегиялық мақсат болып табылады. Бұл – білім берудің *құндылыққа бағытталған* өмірге икемділігі мен тіл үйренушінің функционалдық сауаттылығын дамытатын жаңа парадигма. Мұндай құндылық парадигмасы дара тұлға бойында коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастырудың алғышарттарын анықтауды қажет етеді. Парадигманың даму барысында *коммуникативтік құзыреттілік* тіл үйренудің түпкі нәтижесі ретінде оқушының тілдік білімін нақты жағдаяттарда қолдану, өз ойын жүйелі, логикалық және түсінікті жеткізу, түрлі әлеуметтік ортаға бейімделе сөйлеу қабілетін қалыптастыруды басты жолға қояды.

Коммуникативтік құзыреттілік мәселесі ХХІ ғасырдың оқыту жүйесіне функционалды сауатты тұлға моделін қалыптастыру міндетін қойды. Мұнда

тіл грамматикалық құрылымдар мен сөздік қордың (лексико-грамматикалық минимумның) бірлескен қызметі арқылы тұлғаның әлеуметтік ортада өзіне тән қабілетін таныта алу, психологиялық еркін қарым-қатынас орната білу және креативтік пайым мен сын тұрғысынан ойлау амал-тәсілдерін игеру құралы ретінде сөз болады. Осы тұрғыдан келгенде, тілдік білімнің тиімділігі оқушының сөйлеу әрекетіндегі белсенділігімен, тілдік сенімділігімен және өз ойын нақты жеткізе алу қабілетімен өлшенеді. Сондықтан оқыту үдерісінде оқушының коммуникативтік дағдысының қалыптасуы тілді еркін, дұрыс қолдана алуынан, өмірлік жағдаятқа икемделуінен және вербалды әрекетке дайын болуынан көрінеді.

Алайда, қазіргі мектеп тәжірибесінде лексика-грамматикалық материалдардың тілдік қатысымдық әрекетпен үйлесімді берілмеуі оқыту нәтижесінің сапасыздығын көрсетіп отыр. Мұндай әдіснамалық біржақтылық оқушыны дыбыс пен сөздерді жаттауға үйреткенімен, олардың тіл бірліктерін нақты өмірлік жағдаятта қолдана білу дағдысын дамытпайтыны анық. Көп жағдайда оқушының сөздік қоры жеткілікті болғанымен, олардың сөйлесім әрекетіне еркін қатысуға психологиялық тұрғыдан дайын емес екені байқалды. Бұл білім мазмұны мен тілдік әрекеттің арасында әдіснамалық үзіліс бар екенін аңғартады. Бұдан шығатын қорытынды, тілді оқытуда когнитивтік, эмоциялық және жағдаяттық ерекшеліктер ескеріліп, мотивацияға негізделген, әрі тұлғаға бағдарланған әдістемелік тәсілдерді қолдану қажеттілігі туындайды.

Материалдар мен негізгі әдістер.

Соңғы жылдары тіл мен ми арасындағы табиғи байланысты зерттейтін нейролингвистикалық тәсілдер тіл үйретудің инновациялық бағыты ретінде ғылыми айналымда кеңінен жүзеге асырылып келеді (Оразбаева, 2025: 12). Бұл тәсілдер тілді меңгеру әрекетін оқушының когнитивтік процестермен, пайымдық жадымен, эмоциялық-экспрессивтік күйді назарда ұстау қалыбымен, сөйлеу моторикасымен, қабылдау және жоспарлау қабілеттерімен тығыз байланыста жүзеге асырады. Нейролингвистикалық модельдер тілді оқыту барысында оқушының ішкі сөйлеу механизмдерін, вербалды импульстерін, есте сақтау жолдарын және жүйелі ойлау қабілетін белсендіруге мүмкіндік береді. Бұл тәсілдер сөйлеу әрекетін бейсаналық және автоматтандырылған түрде дамыта отырып, тілді табиғи, функционалды және контекстке сәйкес амалдармен меңгеруді қамтамасыз етеді. Дилтс (2016) атап атқандай: «Нейролингвистикалық бағдарламалар оқу үдерісін нақты өмірлік үлгілер мен қарым-қатынаста сенім қалыптастыру әдістерін қолдану арқылы оқушылардың коммуникативтік дағдыларын елеулі түрде жетілдіреді» (Dilts, 2016: 23).

Аталған тәсілдің ерекшелігі: нейролингвистика оқушының тілді меңгеру қабілетін шаблондық жаттаудан гөрі, қатысымдық жағдаяттарда нақты тілдік әрекетке қатысу арқылы дамытуды көздейді. Бұл тәсілдер оқушының сөйлеуге деген ішкі сенімділігін, эмоциялық күйін, тілдік белсенділігін, рефлексиялық дағдысын күшейтіп, жеке тұлғаның өзіне тән ерекшеліктеріне, психологиялық жай-күйіне айырықша мән береді. Мұндай жүйе білім алушыны жай «тілдік ереже» жаттаушыдан – «еркін сөйлейтін тұлғаға» айналдыруға

ықпал етеді. Тілді «білім алумен» қатар, «әрекет» ретінде қарастыратын бұл тәсілдер оқушыны сөйлеуге икемдеп қана қоймай, білім алушының *ішкі ой-жүйесін, қиялдың себеп-салдарын, сөйлеу дағдысы мен қабілетін және тұлғалық белсенділігін* арттырады.

Нейролингвистикалық әдістер сөйлеу әрекетінің *моторлық, аудио-визуалды, вербалды, логикалық және эмоциялық* компоненттерін қатар дамытатын кешенді тәсілдер жүйесін құрайды. Атап айтқанда, олар визуалды ой тітіркендіргіштерін (сурет, бейне), есту сигналдарын (аудиоматериалдар), тактильді немесе қозғалыс жаттығуларын, тұлғаның нейроқызметін белсендіре келіп, білім алушының сөйлеу өрісін кеңейтеді. Бұл тілдік білімнің негізінде сөйлесім әрекеттерін *нейрокогнитивтік процестермен* ұштастыра отырып меңгерудің тиімді екенін дәйектейді.

Тіл үйретудегі басты мәселенің бірі – оқушының *сөйлеуге деген ішкі мотивациясын ояту және оның өз еркімен тілдік әрекетке араласуын* қамтамасыз ету. Бұл әрекеттерде *педагогикалық бақылау, вербалды өнімді жан-жақты сипаттау, оқушының сөйлеу үлгілерін интерпретациялау, сондай-ақ эмоциялық-рефлексивтік көрсеткіштерді бағалау* тәсілдері маңызды рөл атқарады. Тілді игеруді тек тестік көрсеткіштермен немесе грамматикалық дәлдік сандармен бағалау – оқушының тілді меңгеру қабілетін толық және шынайы көрсете алмайды. Сондықтан *интуитивті, динамикалық, жеке-дара даму амалдарды ұсынатын өзгерістерге* назар аудару – бүгінгі күн талабы.

Аталмыш мақалада көзделген басты мақсат – *жалпы білім беретін мектеп жағдайында әр түрлі нейролингвистикалық тәсілдерді қолдану арқылы оқушылардың сөйлеу дағдысын дамытатын амал-тәсілдерді зерделеу және оны тәжірибе жүзінде сипаттау*. Осы тәсілдердің *коммуникативтік құзыреттілікті арттырудағы сапалық белгілерін педагогикалық бақылау негізінде талдау және оқушының тілдік сөйлеу әрекетіне ықпал ететін тиімді әдістер жүйесінің үлгілік нұсқасын ұсыну*.

Ғылыми-практикалық жұмыс нейролингвистикалық тәсілдердің тиімділігін тілдік мысалдармен түсіндіру арқылы мектеп тәжірибесіне енгізуге болатын тың жаттығулар жүйесін оқу үдерісіне енгізуді көздейді.

Тіл үйрену барысында қалыптасатын коммуникативтік дағдылар ой мен тілдесудің, мый мен пайымның, тіл мен сөздің бірлескен қызметіне негізделеді. Білім алушының бойында рухани құндылықты меңгертуге бағытталған әр түрлі дағды түрлері нейролингвистикалық тәсілдерді пайдалану арқылы қатысымдық құзыреттілікті дамытады.

Жаңашыл нейролингвистикалық тәсілдерді енгізу арқылы оқушылардың коммуникативтік құзыреттілігін дамыта оқыту оқу сапасын арттырады.

Атап айтқанда, «Қазақ тілі» сабағында төмендегі *нейролингвистикалық тәсілдерді оқыту жүйесінде* пайдалануға болады:

«Эмоциялық бояу» тәсілі

Мақсаты: Интонация мен эмоциялық реңктерді сөйлеу барысында интеграциялау.

Амалы: Оқушылар сөйлемді әртүрлі эмоциямен айту арқылы өз ой-пікірін түрлі мағыналық реңкте жеткізе алады (қуаныш, таңданыс, сенімсіздік, үрей, қорқыныш т.б.).

Мысалы: «Мен бүгін «Қазақфильм» студиясы шығарған «Оян, Қазақ» киносын көрдім» сөйлемін әртүрлі эмоциямен айту ұсынылады.

«Нейро-ассоциациялық карта» тәсілі

Мақсаты: Лексикалық қорды және ассоциациялық ойлауды дамыту.

Амалы: Бір сөз ұсынылып, оқушылар сол сөзбен үш ассоциациялық бейне немесе сөз тіркестерін ойлап тауып, оларды сөйлем құрау үшін пайдаланады.

Мысалы: Негізгі сөз: «Мектеп». Ассоциациялар: кітап, мұғалім, сабақ. Үлгі сөйлем: «Мектепте мұғалім әр түрлі тақырып бойынша сабақты қызықты түсіндіреді, біз кітап оқып, өз ойымызбен бөлісеміз».

«Сөйлеу барысында қимыл-қозғалысты орнықтыру» тәсілі (кинестетикалық интеграция)

Мақсаты: Сөйлеу мен қозғалыс әрекеттерін біріктіру арқылы қарым-қатынастағы сөйлеу сенімділігін арттыру.

Амалы: Оқушылар құрастырған сөйлемдерін қимылмен көрсетеді.

Мысалы: «Мен сурет салуды ұнатамын» деген сөйлемді оқушы қимыл-қозғалыспен, өзіндік әрекет арқылы физикалық қалыпта бейнелеп көрсетеді.

«Жедел жауап» тәсілі

Мақсаты: Сөйлеу реакциясын тездету арқылы нейрондық байланыстарды дамыту.

Амалы: Мұғалім сөйлемді бастап айтады, оқушы 3 секунд ішінде оның мағынасын сақтай отырып, ойды жалғастырады.

Мысалы: Мұғалім: «Қалада «Экологиялық тазалық» атты...», оқушы: «сенбілік жүріп жатыр, біз де қатысайық».

«Лексикалық нейрожелілер» тәсілі

Мақсаты: Лексикалық қорды семантикалық жағынан кеңейту.

Амалы: Берілген ортақ сөзбен байланыстырып, оқушылар 2 – 3 сөз тіркесін табады, онымен сөйлем құрайды.

Мысалы: «Отбасы» сөзі бойынша: береке, қамқор, мейірімді. Сөз тіркестері: «Отбасы берекесі. Қамқор отбасы. Мейірімді адам». Сөйлем: «Отбасымыз бізге қамқоршы, біздің үйде береке бар, адамдардың бәрі мейірімді».

«Просодикалық акцент» тәсілі

Мақсаты: Сөйлеуде логикалық екпінді дұрыс қою арқылы мағынаны өзгерту.

Амалы: Сөздердің екпінін әр түрлі қою арқылы сөйлемнің мағынасы өзгереді.

Мысалы: «Театрға барғым келеді» сөйлемінде сөздерге әртүрлі екпін қою арқылы мағынаны өзгерту керек. («Театрға барғым келеді», «Театрға барғым келеді», «Театрға барғым келеді»).

Нейролингвистикалық тәсілдер сапалық парадигмаға негізделеді. Ізденіс барысында педагогикалық бақылау, мұғалімнің сипаттамалық жазбалары, оқушылардың рефлексиялық пікірлері және сөйлесім әрекеттерін аудиожазба

арқылы рәсімдеу тәрізді әдістер басшылыққа алынады. Бұл әдістер коммуникативтік құзыреттіліктің динамикалық өрісін жан-жақты игеруге мүмкіндік береді.

Педагогикалық бақылау:

Мұғалім немесе жетекші оқушылардың пікірлесім мен сөйлесімге қатысу белсенділігін, коммуникативтік әрекетке тән креативтік бастамаларын, сөйлеу ұзақтығын, интонациялық ерекшеліктерін және тілдік кедергілерін бақылап, арнайы сипаттамалық бақылау парағын толтырып отырады.

Аудиожазбалар арқылы сөйлеу әрекетін талдау:

Сабақ барысында оқушылардың сөйлеу әрекеттері аудиожазбаға түсіріледі. Кейін бұл жазбалар сөйлем құрылымының түрлері, грамматикалық және лексикалық дәлдігі, интонациялық көркемдігі мен сөйлеу қарқынына қатысты жан-жақты талданады.

Оқушының рефлексиялық пікірлері:

Әрбір сабақ соңында оқушылар жазбаша қысқа рефлексия жұмысын орындайды. Рефлексия барысында оқушылар «Мен бүгін қандай жаңа сөз үйрендім?», «Маған қай тапсырма қызықты болды?», «Қандай жағдайда сөйлесуге қиналдым немесе мен неге еркін сөйлей алмадым?», «Келесі сабақта нені қалаймын?» деген т.б. сұрақтарға жауап жазып, өз пікірлерін ашық айтады.

Мұғалімнің сипаттамалық жазбалары:

Мұғалім сабақ аяқталғаннан кейін оқушылардың тілдік және коммуникативтік әрекетіне байланысты толық сипаттамалық жазба жұмысын жүргізуі тиіс. Бұл жазбалар оқушылардың сабақтағы тілдік қарым-қатынасының динамикасын бақылауға және талдауға мүмкіндік береді.

Салыстырмалы сапалық талдау:

Сабақ басында (бірінші сабақта) және соңында (соңғы сабақта) алынған аудиожазбалар мен мұғалімнің сипаттамалық жазбалары салыстырылып, оқушылардың сөйлеу әрекетіндегі сапалық өзгерістер талданады. Талдау оқушылардың сөйлеу мотивациясы, сөйлем құрауға деген икемділігі, сөздік қорды пайдалану қабілеті, интонациялық ерекшеліктер және қарым-қатынас барысындағы сенімділігі сияқты негізгі көрсеткіштер бойынша жүргізіледі.

Нәтижелер

Әр сабақтың құрылымы нәтижеге жетуге арналған төмендегідей кезеңдерден тұрады:

Кіріспе кезең → Негізгі коммуникативтік кешенді тапсырма → Жұптық немесе топтық жұмыс → Қателерді талдау және түзету → Оқушылардың рефлексиясы және Сабақты қорытындылау.

Сабақтың мазмұны мен тапсырмалар түрлері

Сабақты жүргізу барысында нейролингвистикалық тәсілдерге негізделген тапсырмалар әзірленеді. Олар оқушылардың коммуникативтік және когнитивтік әрекетін жандандыруға бағытталады. Мысалы, сабақта мынадай тапсырмалар нәтижеге жетуге себеп болады:

- *Визуалды стимулға негізделген сөйлеу:* суреттер, фотосуреттер немесе бейнежазбалар бойынша әңгімелесу және сипаттау тапсырмалары.

- *Жылдам сөйлеу реакциясы*: берілген сұраққа қысқа уақыт ішінде нақты әрі толық жауап беру.

- *Когнитивтік карталар*: мәтіннен тірек сөздерді бөліп алып, мазмұнды сол арқылы ауызша баяндау.

- *Диалогтік тапсырмалар*: күнделікті өмірлік жағдаяттарға байланысты жұптық диалог құрастыру.

- *Ассоциация әдісі*: ұсынылған бір сөзден бірнеше сөйлем немесе сөз тіркестерін айтылым мен жазылым әрекеттері арқылы орындау.

- *Интонациялық жаттығулар*: бір сөйлемді әртүрлі эмоцияларды білдіретін интонациямен (қуаныш, таңдану, күмән, сұрақ) айту жаттығулары.

Аталған әдістемелік кешен жұмыстары сабақта оқушылардың коммуникативтік құзыреттілігін дамытуға бағыттала келіп, олардың жеке тұлғалық белсенділігін, тілдік қабілетін, өзіне деген сенімділігін, өмірлік жағдаяттарға сай сөйлеу ынтасын оятып, өз пікір-көзқарасын жеткізуге деген ішкі мотивациясын арттырады.

Талқылау

Тілдік қатынас барысында пікірлесуге деген ынтаның төмендігі, өз ойын еркін жеткізуге деген сенімсіздік, тілдік жағдаят кезіндегі эмоциялық бейімсіздік – тіл үйренушінің сөйлеу белсенділігін тежейтін психологиялық-педагогикалық факторлар. Сондықтан оқушының тілдік қатынас пен сөйлеу әрекетіне белсенді араласуы оның когнитивтік және эмоциялық дайындығымен, ішкі мотивациялық себеп-салдар деңгейімен байланысты қарастырылады.

Бұл мәселелердің жүзеге асуы оқушылардың сөйлеуге деген сенімділігін күшейтіп, тілдің функционалдық қызметін жоғарылатады. Сөйлесім әрекеті аясында оқушының коммуникативтік, когнитивтік және эмоциялық қабілеттерінің дамуы жеке тұлғаның бойында өзіне тән жаңа құзыреттіліктердің қалыптасуына әсер етеді.

Әдебиеттерге сипаттама

Қазіргі заманғы білім беру жүйесінде оқушылардың коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастыру тіл үйрету процесінің басты міндеті болып саналады. Коммуникативтік құзыреттілік – тілдік қарым-қатынаста оқушының білімі мен білігін әлеуметтік-мәдени жағдаяттарға сай еркін қолдана білу, өзін нақты әрі сенімді түрде көрсете білу, сондай-ақ пікірлесу, сөйлесу барысында өз ойын дәлелдеп жеткізе алу қабілеті. Коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыру, ең алдымен, тілді қатынас құралы ретінде меңгеруге бағытталған теориялық және әдістемелік ұстанымдарды айқындап алуды қажет етеді.

Тілді оқытудағы коммуникативтік тәсілдің негіздері Hymes (1972) ұсынған коммуникативтік құзыреттілік моделінен бастау алады (Hymes, 1972: 44). Бұл модельде тіл үйренушінің грамматикалық және прагматикалық қабілеттерімен қатар, әлеуметтік жағдаяттарды тану және тілдік өзара әрекеттестікті қалыптастыру маңызды орын алады. Тілді меңгеру процесіндегі коммуникативтік құзыреттіліктің рөлі оқыту үдерісіндегі практикалық қолданыс аясынан көрініс табады. Нейролингвистика ғылымы тіл мен мидың өзара

байланысын қарастыра отырып, тілді меңгеру процесінде нейрокогнитивтік механизмдердің орны мен қызметіне мән береді. Angela Friederici (2017) тілдік ақпараттың мидағы нейрондық өңделуін синтаксистік, семантикалық және фонологиялық жағынан сөз етіп, сөйлеу процесінің неврологиялық негіздерін нақтылайды (Friederici, 2017: 57). Сондай-ақ, Hickok пен Poeppel (2016) зерделеген сөйлеуді қабылдаудың екі бағытты моделі (dual-stream model) сөйлесім үдерісінің мида қалай жүзеге асатынын баяндайды (Hickok & Poeppel, 2016: 94). Кейіннен бұл пікір нейролингвистикалық зерттеулерде кеңінен қолданыс тапқаны белгілі.

Бала тілі мәселесін зерттеген Patricia Kuhl (2010) сәбидің тілдік дыбыстарды ажырату қабілетінің сөйлеу процесіне әсер ету жолын қарастырады (Kuhl, 2010: 33). Оның зерттеулері тілдік тәжірибенің нейрондық бейімделу механизмдерінде қалай іске асқандығын көрсетті. Сонымен қатар, Goswami (2019) жүргізген зерттеулер сөйлеу қабілетін дамытудағы фонологиялық хабарламаның (phonological awareness) нейрокогнитивтік негіздерін баяндап, сөйлеу мен оқу дағдылары арасындағы байланысты анықтады (Goswami, 2019: 112).

Тілді меңгеру әрекетін когнитивтік құрылымдармен байланыстыратын нейролингвистикалық бағдарламаны (NLP) алғаш рет Grinder мен Bandler (1975) ұсынды. Бұл тәсіл адамның сөйлеу әрекетін оның ішкі когнитивтік үдерістерімен салыстыра сөз етеді (Grinder & Bandler, 1975: 19). Когнитивтік құрылымдардың «тілдік универсалий» құбылысымен уәжделетін танымдық фактор екенін айта келіп, тілші Эльмира Оразалиева: (2007.82.) «Тіл пішін мен мазмұн бірлігінен тұратын тілдік құралдардың жиынтығынан, олардың өзара байланысу ерекшелігінен құралған күрделі де универсалды құбылыс болғандықтан, ғалымдар оның құрылымдық-жүйелік өзгешелігін жеке салалық және салааралық зерттеулерге арқау етуде» деп, тіл ғылымының байланыс өрісінің кең екендігін атап көрсетеді (Оразалиева, 2007: 82).

Білім беру контекстінде коммуникативтік дағдының дамуы оқушының ішкі мотивациясы мен оның өзін-өзі бағалауына оң әсер ететін қатысымдық әрекеттен басталады: «Коммуникативтік әрекет сөз бен ойды меңгеруге түрткі болатын уәжден, білім мазмұны мен оның құрылымынан, тіл үйренушінің қабілетінен, іскерлік мінез-құлқынан тұрады» (Оразбаева, 2024: 165). Когнитивтік лингвистика және тілдік сана бойынша О.А. Kornilov (2011) тілдік құбылыстарды когнитивтік және психоэлеуметтік тұрғыдан талдай келіп, тілді меңгеруді мәдени және элеуметтік контекстпен байланыстырады (Kornilov, 2011: 27). Evans және Green (2006) тіл мен когниция ара қатынасын когнитивтік лингвистика қағидаттарымен ұштастырады (Evans & Green, 2006: 49). Бұл бағытта қазақстандық зерттеушілердің де бірқатар еңбектерін атап өтуге болады. Тілші Б.Айтбаева (2019) қазақ тілін когнитивтік тұрғыдан оқыту мәселелерін тілдік білім беру процесінде таным мен мәдениеттің сабақтастығымен байланыстырады (Айтбаева, 2019: 58). Г. Әміровағың (2021) пайымдауынша: «Тілдік тұлға – бұл тек лингвистикалық формалар жиынтығы

емес, ол когнитивтік модельдер жүйесі ретінде оқушының сөйлеу әрекетіне психофизиологиялық тұрғыдан ықпал етеді; сол арқылы тіл меңгеру процесінің тиімділігі артады» (Әмірова, 2021: 74).

Immordino-Yang және Gotlieb (2017) нейрпедагогикалық зерттеулерінде эмоцияның когнитивтік дамуға ықпалын дәйектеді (Immordino-Yang & Gotlieb, 2017: 102). Ол қоршаған ортаның нейрокогнитивтік белсенділікті арттыратынын, сондай-ақ оның сөйлеу мотивациясын нығайтуда шешуші рөл атқаратынын атап көрсетті. Аталмыш нейролингвистикалық тәсілдер оқыту практикасында эмоциялық компоненттің маңызын айқындауға мүмкіндік берді. Тілдерді оқытуда интонацияның рөлін зерттеген Pell және Kotz (2021) сөйлеудің просодикалық ерекшеліктерінің коммуникацияға тиімді ықпал ететінін анықтады (Pell & Kotz, 2021:88). Интонация сөйлеу барысында баяншының сөйлеу сенімділігін арттырып, коммуникативтік дағдысын бекітеді.

Ғылыми еңбектерге қатысты тұжырымдар.

Сонымен, шетелдік және отандық ғылыми-практикалық еңбектер білім беру тәжірибесінде коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыруға ықпал ететін факторлар мен әдістерге назар аудару қажеттігін теориялық-практикалық тұрғыдан сөз етеді:

1. Нейролингвистикалық тәсілдер сөйлеу процесін тек тілдік тұрғыдан ғана емес, когнитивтік және психофизиологиялық жүйелер аясында қарастыруды көздейді.

2. Тілді оқыту деңгейінде коммуникативтік құзыреттілік функционалдық-қатысымдық әрекет сапасы ретінде игерілсе, ол жақсы нәтижеге жеткізеді.

3. Тілдік білім беру жүйесіне нейроәдістемелерді енгізу психоэмоциялық тұрақтылықты күшейтеді, сөйлеу мотивациясын және интонациялық икемділікті арттырады.

4. Заманауи педагогикалық үдеріске сай білім беру жүйесіне енгізілген нейролингвистикалық тәсілдер коммуникативтік құзыреттіліктің жаңа мазмұны мен қырларын ашады.

Сабақ барысында жүргізілген педагогикалық бақылау, аудиожазба сараптамасы, оқушы рефлексиясы мен мұғалімнің сабақтан кейінгі сипаттамалық жазбалары негізінде оқушылардың сөйлеу әрекетінде сапалық өзгерістердің пайда болғанын аңғаруға болады. Бұл өзгерістер білім алушылардың *тілдік қатынасқа араласу белсенділігі, сөйлеу мотивациясы мен эмоциялық еркіндігі, сөйлем құрау қабілеті* мен креативтік ойлауға икемділігі, *лексикалық қорының молдығы мен семантикалық өрісінің кеңдігі* бойынша бағаланады.

Оқушының **сөйлеу белсенділігінің артуына** *тілдік мотивация, эмоциялық еркіндік және когнитивтік қызығушылық* факторлары жағымды әсер етеді.

Тіл үйренушілердің сөйлесім әрекеттерінің белсенді болуы төмендегідей алғышарттарға байланысты дамиды:

- ішкі қажеттілік негізінде қалыптасатын сөйлеу мотивациясы нәтижесінде;

- эмоциялық-экспрессивтік ұғымдарға бай грамматикалық құрылымдар арқылы;
- логикалық байланыс пен сөздердің орын тәртібі жағынан бірыңғай реттіліктен тұратын синтаксистік тұтастық негізінде;
- тілдік қатынас барысында пассив қордағы сөздердің лексика-семантикалық белсенділігі арқылы;
- сөйлеу барысында ойды дәл және айқын жеткізетін мағыналық реңктердің дұрыс қолданылуы бойынша;
- сөйлеу кезіндегі екпін, ритм, пауза дағдыларын сақтайтын интонациялық бейімділік арқылы.

Педагогикалық тұрғыдан алғанда, **сөйлеу мотивациясының жоғарылауы** келесі үдерістерге байланысты өрбиді:

- сөйлеуге *өз еркімен* қатысуға ұмтылу;
- *пікір білдіруге деген ықыласының* артуы;
- сөйлеу барысында *модальді сөздер мен эмоционалдық-бағалауыштық құрылымдардың* жиі қолданылуы арқылы (мысалы: «маған ұнайды», «мен ойлаймын», «қызықты екен», «меніңше...»);
- *интонация, дауыс ырғағы* арқылы мағыналық екпіннің дұрыс қойылуы.

Сөйлеу мотивациясының артуы тек тілдік белсенділікті қамтамасыз етіп қана қоймай, оқушының *коммуникативтік тұлға ретінде қалыптасуына, тілдік ортаны меңгеруіне* жол ашады.

Білім алушының сөйлеу мотивациясы оның *жеке тұлғалық мінез-құлқымен, ой-көзқарасымен* үйлесім таба келіп, күнделікті өмірге қажет іскерлік дағдының қалыптасуына әсер етеді. Оқушы үшін коммуникативтік әрекет *өзіндік дара қабілетін көрсетуден, жинаған тәжірибесін бөлісе білуден және тілдік қарым-қатынаста белсенді рөл атқара алуынан* көрінеді.

Оқушының коммуникативтік құзыреттілігін дамытатын көрсеткіштің бірі — тіл үйренушінің ой-жүйесі арқылы *сөйлем құрау қабілеті* мен орын тәртібі жағынан *синтаксистік бірліктерді жұмсауға икемділігі*. Сөздердің байланысы мен байламы, еркін және тұрақты тіркестердің орын тәртібі, сөйлем құрылымынан тұратын *синтаксистік бірліктерді жұмсау аясындағы Баяншы икемділігі* мәтін мазмұнының күрделене түсуіне себеп-салдар болады. Тілдік тұлғалардың мәтін бойындағы семантикалық өрісті кеңейтуі оқушының құзыреттілік білігі мен танымын арттырады. Тілді меңгеру үдерісінде синтаксистік құрылымдардың эмоционалдық-экспрессивтік реңктер арқылы күрделене түсуі — сөйлеу әрекетінің сапалық дәрежесін айқындайтын көрсеткіш. Осы өзгерістер зерттеу барысында бақылау әдістері және сөйлеу өнімдерін салыстырмалы-сипаттамалық талдау арқылы айқындалады.

Оқушылар айтар ойын терең жеткізу үшін лексика-семантикалық реңкі жоғары сөздерді (мысалы: «ықтимал», «байқалады», «мүмкін», «әсер етеді», «болжаймын») қолдану арқылы жетік деңгейге көтеріледі. Бұл — оқушылардың *лексикалық бірліктерді таңдау еркіндігі жетіліп, семантикалық реңктерді ажырата алатын дәрежеге көтерілгенін білдіреді*.

Сөйлеу әрекетіндегі лексикалық белсенділік — тіл үйренушінің бай сөздік қорды қажетті жағдаятқа сай орынды, дұрыс, түсінікті қолдана алу қабілетімен өлшенеді. Оқушылардың сөйлеу әрекетіндегі лексикалық бірліктің қолданым жиілігі сөз қолданудағы *әртүрлілік, семантикалық дәлдік, контекстке сәйкестік* сияқты сапалық параметрлерді көрсетеді.

Лексикалық белсенділік келесі өлшемдер бойынша бағаланады:

- *Синонимдік байыту* – бір мағынадағы сөздерді стильдік реңкпен алмастырып қолдану;

- *Тіркестік икем* – сөз тіркестерін дұрыс, әрі мағынаға сай құрастыру (мыс., «таза сөйлейді», «сабырмен жауап берді», «күтпеген жағдай»);

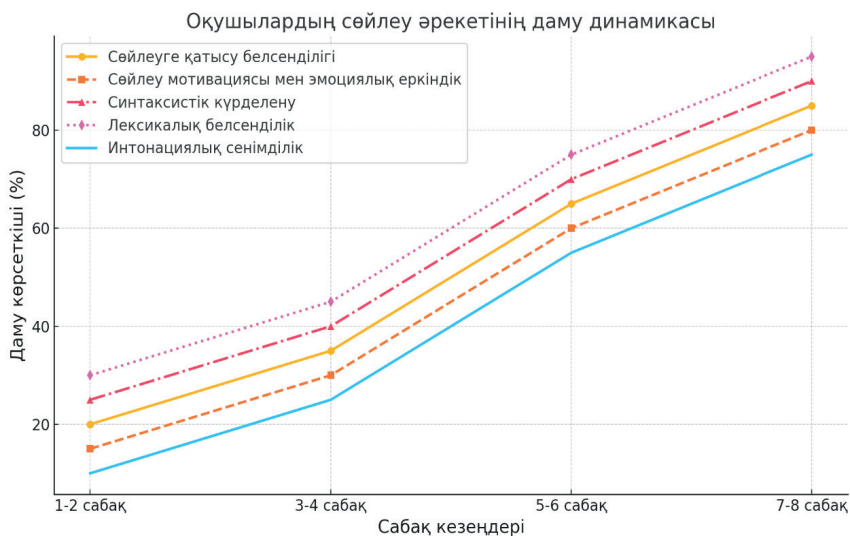
- *Контекстік дәлдік* – мағынаға сәйкес келетін сөзді таңдау арқылы сөйлем құрау;

- *Бағалауыштық элементтер* – сөйлемге эмоционалдық-экспрессивтік реңк қосатын сын есімдер мен етістіктердің қолданылуы;

- *Тақырыптық сөздік қор* – әр сабақта тақырыпқа сай жаңа сөздердің белсенді жұмсалуды (мыс., “табиғат”, “отбасы”, “кәсіп”, “жоба”, “жасанды интеллект” сияқты).

Лексикалық белсенділіктің артуы сөйлеу әрекетінің сапалық көрсеткіші ретінде ғана емес, оқушының тұлғалық тілдік бейнесін, шығармашылық ойлауын, сөз өнеріне бейімделу деңгейін де көрсетеді. Мұндайда лексикалық бірліктер сөйлем ішінде *семантикалық үйлестік пен стилистикалық үйлесімділікке* орай жұмсалады. Бұл үдеріс нейролингвистикалық тәсілдерге негізделген сөйлеу тапсырмалары арқылы жанданып, оқушының тілдік рефлексивтік қабілетін дамытуға мүмкіндік жасайды.

Зерттеу нәтижелерінің динамикасы бойынша визуалды талқылау.

1-график. Нейролингвистикалық тәсілдерді қолдану барысындағы оқушылардың коммуникативтік даму динамикасы

Графикте оқушылардың сөйлеу әрекетіндегі өзгерістер келесі көрсеткіштер бойынша берілген:

- *Сөйлеуге қатысу белсенділігі*
- *Сөйлеу мотивациясы мен эмоциялық еркіндік*
- *Сөйлем құрылымының синтаксистік бірліктер арқылы түрленуі*
- *Лексикалық белсенділік және семантикалық өріс*
- *Интонациялық икем мен сөйлеу сенімділігі*

Графиктің көлденең осі (*X-osi*) өткізілген сабақтардың реттілік санын көрсетеді (барлығы сегіз сабақ), ал тік осі (*Y-osi*) педагогикалық бақылау негізінде бағаланған оқушылардың тілдік дамуының орташа көрсеткіштерін пайыздық шкала бойынша (0–100%) білдіреді.

Графиктегі деректер бойынша мынадай қорытынды жасауға болады:

- Нейролингвистикалық тәсілдер оқушылардың сөйлеу дағдылары мен коммуникативтік құзыреттілігін арттыруда тиімді рөл атқарады.
- Көрсеткіштер сапасының тұрақты өсу динамикасы педагогикалық әдістеменің дұрыстығын аңғартады.
- Оқу жүйесінде нейролингвистикалық тәсілдерді жиі қолдану коммуникативтік дағдыны қалыптастырады.

Қорытынды

Нейролингвистикалық тәсілдер оқушылардың сөйлеу дағдыларын дамытып, білім алушылардың коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастыруға жан-жақты ықпал ететін ұтымды әдіс. Зерттеу барысында жүргізілген жүйелі педагогикалық бақылау, оқушы мен мұғалім рефлексиясы, сөйлеу өнімдерін сапалық талдау оқушылардың коммуникативтік белсенділігіне, сөйлеу мотивациясына, эмоциялық еркіндігі мен интонациялық-семантикалық үдерістерге оң өзгерістер әкеледі.

Зерттеу нәтижелері бойынша келесі қорытындылар жасауға болады:

1. Нейролингвистикалық тәсілдер оқушының сөйлеу белсенділігін арттырумен қатар, олардың психоэмоциялық жай-күйін жағымды деңгейге көтереді;
2. Сөйлеу дағдыларын дамытуда визуалды, кинестетикалық және аудиалды тапсырмалардың интеграциясы оқу сапасын жоғарылатуда маңызды рөл атқарады;
3. Коммуникативтік құзыреттілік оқушының сөздік қорын, тілдік білімі мен білігін, сауаттылық дәрежесін дамытумен қатар сөйлесім, тілдесім барысында өзіне деген сенімділігін күшейтіп, тұлғалық белсенділігін арттырады;
4. Педагогикалық бақылау мен сапалық сараптама өлшемдері білім алушының коммуникативтік дағдысын кешенді бағалауға мүмкіндік береді.

Қорыта келгенде, ұсынылған нейролингвистикалық тәсілдер негізіндегі жаттығулар мен тапсырмалар, бақылау әдістері мен амалдар оқушылардың коммуникативтік құзыреттілігін тиімді әрі мақсатты түрде дамытуға мүмкіндік береді. Нейролингвистикалық әдіс-тәсілдер мен жаттығуларды оқу үдерісіне жүйелі түрде енгізу қазақ тілін оқытуға қатысты жаңашыл және тың қадам болып табылады.

Әдебиеттер

Айтбаева Б.М. (2019) Қазақ тілін когнитивтік тұрғыдан оқытудың ғылыми-әдістемелік негіздері. — Алматы: Қазақ университеті.

Әмірова Г.Ж. (2021) Тілдік тұлға мен когнитивтік модельдер: психолінгвистикалық аспектілер. — Алматы: Ғылым.

Dilts R. (2016) *Neuro-linguistic programming: Volume I*. Cupertino, CA: Meta Publications.

Evans V., Green M. (2006) *Cognitive linguistics: An introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Friederici A.D. (2017) *Language in our brain: The origins of a uniquely human capacity*. — Cambridge, MA: MIT Press.

Goswami U. (2019) *Cognitive development and cognitive neuroscience: The learning brain*. Abingdon: Psychology Press.

Grinder J., Bandler R. (1975) *The structure of magic I: A book about language and therapy*. Palo Alto, CA: Science and Behavior Books.

Hickok G., Poeppel D. (2016) Neural basis of speech perception: The dual-stream model. *Nature Reviews Neuroscience*, 17 (7). — P. 393–404.

Hymes D. H. (1972) On communicative competence. In J. B. Pride & J. Holmes (Eds.), *Sociolinguistics: Selected readings*. — P. 269–293. Harmondsworth: Penguin.

Immordino-Yang M.H., Gotlieb R. (2017) Embodied brains, social minds, cultural meaning: Integrating neuroscience, psychology, and education. *Educational Psychologist*, 52 (3). — P. 205–219.

Kornilov O.A. (2011) *Language consciousness and linguistic worldview: Theory and applications*. Berlin: De Gruyter Mouton.

Kuhl P.K. (2010) Brain mechanisms in early language acquisition. *Neuron*, 67 (5). — P. 713–727.

Оразалиева Э. (2007) Когнитивтік лингвистика: қалыптасуы мен дамуы. — Алматы: Ан-Арыс.

Оразбаева Ф. (2024) Тіл кеңістігі: Ғылыми-әдістемелік зерттеулер. — Алматы: Кемел Кітап.

Оразбаева Ф. (2025) Нейролингвистика мен коммуникативтік тіл білімінің байланысы: методология мен әдістеме. Тілтаным. Хабаршы, — № 1.

Pell M.D., Kotz S.A. (2021) The neural basis of prosody in communication. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, 124. — P. 120–137.

References

Aitbaeva B.M. (2019) *Qazaq tilin kognitivtik turgidan oqytudyn gylymi-ädistemelik negizderi [Scientific-methodological foundations of teaching Kazakh from a cognitive perspective]*. — Almaty: Qazaq universiteti. (in Kazakh)

Ämirova G. Zh. (2021) *Tildik tulğa men kognitivtik modelder: psiholingvistikalıq aspektiler [Language personality and cognitive models: psycholinguistic aspects]*. — Almaty: Ğylym. (in Kazakh)

Dilts R. (2016) *Neuro-linguistic programming: Volume I*. Cupertino, CA: Meta Publications. (in English)

Evans V., Green M. (2006) *Cognitive linguistics: An introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press. (in English)

Friederici A.D. (2017) *Language in our brain: The origins of a uniquely human capacity*. Cambridge, MA: MIT Press. (in English)

Goswami U. (2019) *Cognitive development and cognitive neuroscience: The learning brain*. Abingdon: Psychology Press. (in English)

Grinder J., Bandler R. (1975) *The structure of magic I: A book about language and therapy*. Palo Alto, CA: Science and Behavior Books. (in English)

Hickok G., Poeppel D. (2016) Neural basis of speech perception: The dual-stream model. *Nature Reviews Neuroscience*, 17 (7). — P. 393–404. (in English)

Hymes D.H. (1972) On communicative competence. In J. B. Pride & J. Holmes (Eds.), *Sociolinguistics: Selected readings*. — P. 269–293. Harmondsworth: Penguin. (in English)

Immordino-Yang M.H., Gotlieb R. (2017) *Embodied brains, social minds, cultural meaning*:

Integrating neuroscience, psychology, and education. *Educational Psychologist*, 52 (3). — P. 205–219. (in English)

Kornilov O. A. (2011) *Language consciousness and linguistic worldview: Theory and applications*. Berlin: De Gruyter Mouton. (in English)

Kuhl P. K. (2010) Brain mechanisms in early language acquisition. *Neuron*, 67 (5). — P. 713–727. (in English)

Orazalieva E. (2007) *Kognitivtik lingvistika: qalaptasuy men damui* [Cognitive linguistics: formation and development]. —Almaty: An-Aris. (in Kazakh)

Orazbaeva F. (2024) *Til kenistigi: ғылыми-әдістемелік зерттеулер* [Language space: scientific-methodological research]. —Almaty: Kemel Kitap. (in Kazakh)

Orazbaeva F. (2025) *Neirolingvistika men kommunikativtik til biliminiń baylanısı: metodologiya men әдіsteme* [Neuro-linguistics and its relation to communicative language teaching: methodology and methods]. *Tiltanym. Habarshy*, № 1. (in Kazakh)

Pell M.D., Kotz S.A. (2021) The neural basis of prosody in communication. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, 124. — P. 120–137. (in English)

Publication Ethics and Publication Malpractice in the journals of the «Central Asian Academic Research Center» LLP (Almaty)

For information on Ethics in publishing and Ethical guidelines for journal publication see <http://www.elsevier.com/publishingethics> and <http://www.elsevier.com/journal-authors/ethics>.

Submission of an article to the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan implies that the work described has not been published previously (except in the form of an abstract or as part of a published lecture or academic thesis or as an electronic preprint, see <http://www.elsevier.com/postingpolicy>), that it is not under consideration for publication elsewhere, that its publication is approved by all authors and tacitly or explicitly by the responsible authorities where the work was carried out, and that, if accepted, it will not be published elsewhere in the same form, in English or in any other language, including electronically without the written consent of the copyright-holder. In particular, translations into English of papers already published in another language are not accepted.

No other forms of scientific misconduct are allowed, such as plagiarism, falsification, fraudulent data, incorrect interpretation of other works, incorrect citations, etc. The National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan follows the Code of Conduct of the Committee on Publication Ethics (COPE), and follows the COPE Flowcharts for Resolving Cases of Suspected Misconduct (http://publicationethics.org/files/u2/New_Code.pdf). To verify originality, your article may be checked by the originality detection service Cross Check <http://www.elsevier.com/editors/plagdetect>.

The authors are obliged to participate in peer review process and be ready to provide corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. All authors of a paper should have significantly contributed to the research.

The reviewers should provide objective judgments and should point out relevant published works which are not yet cited. Reviewed articles should be treated confidentially. The reviewers will be chosen in such a way that there is no conflict of interests with respect to the research, the authors and/or the research funders.

The editors have complete responsibility and authority to reject or accept a paper, and they will only accept a paper when reasonably certain. They will preserve anonymity of reviewers and promote publication of corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. The acceptance of a paper automatically implies the copyright transfer to the National Academy of sciences of the Republic of Kazakhstan.

The Editorial Board of the National Academy of sciences of the Republic of Kazakhstan will monitor and safeguard publishing ethics.

Правила оформления статьи для публикации в журнале смотреть на сайте:

[www: nauka-nanrk.kz](http://www.nauka-nanrk.kz)

ISSN 2518–1467 (Online),

ISSN 1991–3494 (Print)

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en>

Директор отдела издания научных журналов НАН РК *А. Ботанқызы*

Редакторы: *Д.С. Аленов, Ж.Ш. Әден*

Верстка на компьютере *Г.Д. Жадыранова*

Подписано в печать 25.08.2025.

Формат 60x881/8. Бумага офсетная. Печать - ризограф.

37,0 п.л. Тираж 300. Заказ 4.